

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİNEMA VE TELEVİZYON ANASANAT DALI
SİNEMA TELEVİZYON SANAT DALI

DEMİR ŞEHİR
Yüksek Lisans Tez Raporu-Belgesel Film

Tezi Hazırlayan:
Emrullah TAŞ

İstanbul, 2023

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİNEMA VE TELEVİZYON ANASANAT DALI
SİNEMA TELEVİZYON SANAT DALI

DEMİR ŞEHİR
Yüksek Lisans Tez Raporu-Belgesel Film

Tezi Hazırlayan:
Emrullah TAŞ
2220051012
Orcid Id: 0009-0009-6485-3364

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Ali Altan YÜCEL

İstanbul, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “DEMİR ŞEHİR” adlı belgesel film çalışmamda bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun bir şekilde metinleri hazırladım. Metinleri hazırlarken yararlandığım eserlerin tamamını kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullanıldıkları ve her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.13.05.2023

Emrullah TAŞ

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

02/06/2023

Enstitümüz *Sinema-Tv* Anasanat Dalı *Sinema-Tv* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2220051012** numaralı **Emrullah TAŞ**'ın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Demir Şehir**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 30/05/2023 tarih ve 2023/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-line olarak toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Al*** Al*** YÜ***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Ul*** İŞ***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Al*** Ba*** KA***
(İstanbul Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Emrullah TAŞ

Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ali Altan YÜCEL

Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2023

Alanı : Sinema-TV

Anahtar Kelime: Demir-Çelik, İşçi, Sendika, Direniş, Belgesel

ÖZ

“DEMİR ŞEHİR”

(BELGESEL FİLM)

Belgesel, gerçek hayattan esinlenir. Kardemir fabrikasının Karabük şehri ile ilişkili konularını ele alır. Geçmişi irdeleyerek şehrin, fabrikasına nasıl sahip çıktığının temelini oluşturmaktadır. Bu belgeselde, işçilerin direnişini, halkın şehirde hayatı durdurmasını ve Kardemir fabrikası ile şehrin birbirinden ayrılmaması gerektiği anlatılmıştır. Belgesel, Türkiye’nin ilk entegre sanayi kuruluşu Kardemir fabrikası ve Karabük şehrinde çekilmiştir. Fabrikanın kapanması gündeme geldiğinde halkın ve Kardemir çalışanlarının ortaya koyduğu destansı direniş ele alınmıştır. Kardemir işçileri ve Karabük halkı şehirde yaşamı durdurarak dönemin hükümetinin fabrikayı kapatma kararı aldığı dönemde fabrikanın kapatılmasına engel olmayı başarmışlardır. Şehrin Kardemir’e en fazla ihtiyaç duyduğu dönemde halk fabrikaya sahip çıkarak ortalama 5-6 bin ailenin yaşam standartlarına etki etmiştir. Günümüzde de demir tozlarının içinde emek sarf eden işçilerin direniş günleri hala akıllardadır. Sendika, işçilere sahiplenme ve çalışma koşullarını düzenlemek için çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Demir-çelik sektöründe işçinin emek gücünden oldukça fazla yararlanıldığı bilinmektedir. Belgeselde Kardemir ve Karabük şehri arasındaki bu ilişkiler, Kardemir çalışanları ve şirket arasındaki ilişkiler, çalışanlar ve Karabük şehri arasındaki ilişkilerin geçmişten günümüze tarihi seyri anlatılmaya çalışılmıştır.

Name and Surname : Emrullah TAŞ
Supervisor : Dr. Lecturer Ali Altan YÜCEL
Degree and Date : Master, 2023
Major : Cinema-TV
Key Words : Iron-Steel, Worker, Union, Resistance, Documentary

ABSTRACT

“IRON CITY”

(DOCUMENTARY MOVIE)

The documentary is inspired by real life. By examining the past, it forms the basis of how the city owns its factory. In this documentary, it is explained that the workers' resistance, the people's stopping of life in the city and the Kardemir factory and the city should not be separated from each other. The documentary was shot in Turkey's first integrated industrial enterprise Kardemir factory and in the city of Karabük. Kardemir workers and the people of Karabük stopped life in the city and managed to prevent the factory from being shut down when the government of the time decided to close the factory. The union carries out its work to adopt the workers and regulate their working conditions. It is known that the labor force of the worker is used quite a lot in the Iron and Steel industry. In the documentary, these relations between Kardemir and the city of Karabük, the relations between Kardemir employees and the company, the historical course of the relations between the employees and the city of Karabük, from the past to the present, are tried to be explained.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

GÖRSEL LİSTESİ	iii
SÖZLÜK.....	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARDEMİR KARABÜK DEMİR-ÇELİK FABRİKALARI

1.1. Kardemir'in Kuruluşu.....	2
1.2. İngilizler ve Ağır Sanayi.....	4
1.3. Karabük'te Hayatı Durdurma Eylemleri	6
1.4. Kardemir'de 1995 Sonrası Fabrika Yatırımları	8
1.5. Fabrika İle Şehrin Bağı.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

BELGESEL SİNEMA VE İŞÇİLER

2.1. Belgesel Sinema.....	12
2.2. İşçi Belgeselleri Tarihi.....	13
2.3. İşçi Belgeselleri Ve Yönetmenleri.....	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMİR ŞEHİR BELGESELİNİN YAPIM AŞAMASI

3.1. Konunun Ortaya Çıkışı	17
3.2. Sinopsis.....	17
3.3. Tretman.....	18
3.4. Çekim Mekânı	21
3.5. Çekim İzni	21
3.6. Çekim Süreci	21

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMİR ŞEHİR BELGESELİNİN YAPIM SONRASI AŞAMASI

4.1. Kurgu	22
4.2. Müzik	22
4.3. Ses Miksajı	22
4.4. Renk Düzenlemesi.....	22
SONUÇ	23
KAYNAKÇA	24
EKLER	
Ek-1: Bütçe.....	26
Ek-2: Set Fotoğrafları.....	27
Ek-3: Filmin Künyesi.....	31

GÖRSEL LİSTESİ

	Sayfa No.
Görsel 1. Fabrikada çekilecek görüntüler için önceden karar verme	27
Görsel 2. Dış çekimler için önceden planları ayarlama	27
Görsel 3. Çekim sırasında Tarihçi Hür Kalyoncu ile çekim yapılırken	28
Görsel 4. İş akışını bozmadan işçilerin çekimi yapılırken	28
Görsel 5. Çekim sırasında Fotoğrafçı Vedat Ünal ile çekim yapılırken	29
Görsel 6. Çekim sırasında Gazeteci Metin Kaya ile çekim yapılırken	29
Görsel 7. Çekim sırasında Sendikacı Ruhi Ayhan ile çekim yapılırken	30
Görsel 8. Çekim sırasında Formen İşçi Murat Derecik ile çekim yapılırken	30

SÖZLÜK

Demir – Çelik: Sanayi toplumu sürecinin çekirdeğini oluşturan bir sektör olarak, bilgi toplumuna geçişle birlikte önemini korumuş, tüm endüstriyel dallara girmiştir. Temin etmesinden dolayı, imalat sanayi, dayanıklı tüketim ve yatırım malı sanayileri üzerinde belirleyici bir unsur olmuştur.

İşçi: İşçi, başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimsedir. İşçi kavramı insanoğlunun mülkiyet kavramını geliştirmesinden sonra ortaya çıkmıştır.

Sendika: İşçilerin iş güvenliğini ve sağlık haklarını korur. İşçilerin iş yerinde güvenli ve sağlıklı bir ortamda çalışmalarını sağlamak, sendikaların temel hedeflerinden biridir. Sendikalar, işçilerin iş güvenliği ve sağlığına ilişkin standartları belirleyerek, işverenlerin bu standartlara uymasını sağlar.

GİRİŞ

Günümüzde demir-çelik fabrikalarının üretiminde işçiler, mühendisler, operatörler ve bu alanda yetkin kişiler yer alır. Demir-çelik sektöründe meslek sahibi işçilerinin emeklerini genel olarak anamalcılar satın alır. Burada çalışan işçilerin kullandığı teknoloji ürünleri insan gücü ihtiyacını azaltmıştır. Örneğin; kullanılan CNC, işleri daha kolay hale getirmek için tasarlanmış, bilgisayar yardımı ile kontrolü sağlanan tam otomatik makinelerdir. Bu doğrultuda baktığımızda birçok insanın emeğinin üstüne bir şeyler konularak demir-çelik üretimi yapılmıştır. Fabrikadaki üretim, yapımında görünmeyen binlerce işçinin alın terinin ürünüdür.

İşçinin emeği zamanla bir meta haline dönüşmüştür. Örneğin; bir terzi emek gücüyle bir kıyafet diker ve kıyafeti dikmesi esnasında vücut ve akıl gücü ile sonuca varır. Bu alın ve akıl teri kıyafet yapımı bittiğinde insan kaynağının ve gücünün başarısı olarak ortaya çıkar. Böylelikle parayla satın alınan işçinin emek gücü, metadır. Bu metanın kendisi de işçidir. Türkiye’de ağır sanayi en zor alanlardan birisidir. Demir üretimi zamanla yüksek teknolojinin artması ile birlikte demir-çelik sektöründeki ürün portföyünün artmasını sağlamıştır. Teknoloji ve ürün portföyü artmasına rağmen insan kaynağına ihtiyaç her daim duyulmaktadır.

Belgeselin hedefi Kardemir işçilerinin fabrika için ortaya koyduğu emek, direniş ve demir üretiminin çekimi seyirciye aktarmaktır. Çekimi yapılan belgesel filminde işçiler ile Karabük halkının fabrika için verdiği emek ve mücadele aktarılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARDEMİR KARABÜK DEMİR-ÇELİK FABRİKALARI

1.1. Kardemir'in Kuruluşu

Kardemir demir-çelik sanayi yoluyla kalkınmanın öncü kurumudur. Cumhuriyetimizin ilk entegre sanayi kuruluşu olan Kardemir, fabrikalar kurabilmek, binalar yapabilmek, araçlar geliştirmek, ülkeyi savunabilmek için kurulmuştur. Sanayileşmenin başat olduğu bir hayata dair her başlığın yolu mutlaka demir-çelikte keşişir. Cumhuriyet'in kurucuları sayesinde, Karabük demir-çelik fabrikaları –demir cevheri, kok kömürü madeni, ulaşım, işgücü ve teknoloji gerekleri gibi birçok bileşeni olan yüksek maliyetli yatırımlara imza atıldı. 1925 yılında, Avusturya Leopen Maden Okulu profesörlerinden Prof. Dr. Granigg'den “Türkiye’de demir sanayinin kurulabilmesi için gerekli olan demir cevherinin yeteri kadar bulunup bulunmadığı, demir-çelik üretimi için gerekli olan maden kömürünün kok imaline uygun olup olmadığı ve fabrikanın nereye kurulmasının doğru olacağına dair bir araştırma yapması istendi.”¹ Dr. Granigg araştırmalarının sonucunu bir rapor hazırlayarak zamanın başbakanı İsmet İnönü’ye sundu. Rapor, madenler konusunda olumsuz ifadeler içeriyor olmasına rağmen, bu tesisin kurulması gerektiğinin altını çiziyordu. Bu raporun sonucunda, 17 Mart 1926 tarihinde “Demir Sanayiinin Tesisine Dair Kanun” çıkartıldı ve devamında Demir Sanayii Genel Müdürlüğü kuruldu. Bu kanun, hükümetin gelecek yıllara yönelik bir taahhüde giremeyeceğini ve maliyetler dolayısıyla yatırımın zor olduğunu belirtmekteydi. 1932 yılında Sovyetler Birliği’nden davet edilen heyetin verdiği, demir-çelik fabrikasının kurulmasını bir anlamda teşvik eden rapor ilerleyen süreç üzerinde etkili oldu. Rapor, bu tür fabrikaların ya demir cevheri madenlerinin ya da kömür havzalarının yakınına kurulması gerektiğini; Türkiye’de demir cevheri madenlerine dair bilginin yeterli olmamasına karşın, Karadeniz havzasında kömür madeni bulunması sebebiyle Ereğli - Zonguldak bölgesinde bir demir-çelik fabrikasının kurulmasının doğru olacağını vurguluyordu. Cumhuriyet'in uzun soluklu bir askeri mücadele sonrası kurulmuş ve

¹ Afet İnan, “Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Sanayi Planı 1933”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. 1972, s. 47.

kurucularının hepsinin savaş koşullarında yaşamış olması, o yıllarda atılan her adım ve yapılan her yatırımla ilişkili yer tespitlerinde, güvenlik meselesinin önemle gözetimini beraberinde getirmiş. Söz konusu yatırımlar yapılırken Genelkurmay Başkanlığı'ndan görüş alınması nitekim Başvekil İsmet İnönü'nün Sovyet heyetiyle görüşmeleri üzerine dile getirdiği şu sözler, bu uygulamaları açıkça yansıtıyordu:

“Sovyet uzman heyeti daha mühim olarak bize, demir ve çelik endüstrisine girmek lüzumunu telkin etmiş, bu yola götürmüştür. Görüşmemiz esnasında bana, memlekette demir ve çelik endüstrisini kurmak lüzumunu anlattığı zaman, memleketin bu endüstriyi kuracak hâlde bulunduğunu kesin olarak temin etmiştir. Karabük Demir-çelik Fabrikası için ciddi olarak ısrar etti. Bunun lüzumunu anlatmak için gayret sarf etti. Ayrıca yeri için de ısrar etti. Biz sahilde istemiyorduk, o zamanki silahlara göre denizden doğrudan doğruya ateş altına alınabilecek bir fabrika kurmakta mahzur görüyorduk. Fabrikanın daha içeride olmasını düşündüğümüzü Prof. Orlof'a açıkça söyledim. ‘Hakkınız var; fakat sahilden uzaklığı Karabük kadar olan bir mıntıka da kurulursa ancak o zaman iktisadi olabilir,’ dedi. Bundan daha içeride kurarsak ekonomik bakımdan idareli olamayacağımı, çok sıkıntı çekeceğimizi söyledi. Hâlbuki bizim askeri mahfillerimizin kanaati değişikti. Onlar fabrikanın Karabük'te değil, çok daha içerilerde kurulması için ısrar etmekteydiler.”²

İsmet İnönü'nün anılarından anlaşıldığı üzere, Demir-çelik Fabrikası'nın kuruluşu konusunda Ruslarla bir noktaya kadar gelinmişse de, Rus tarafı, sonrasında, patent konusunda sorun yaşanabileceğini ileri sürerek projeden çekildi. İsmet İnönü Cumhuriyetin İlk Yılları kitabında bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“Karabük Demir-çelik Fabrikası'nın makinelerini de yine Garp'tan tedarik etmek mecburiyetinde kaldık. Fabrikayı İngilizlere yaptırarak. Bu teşebbüsün ne kadar lüzumlu ve önemli olduğunu ve bize bu fikri ısrarla telkin eden insanların ne kadar iyi niyetli fikir söylediklerini tasavvur etmek için düşünmeli ki, bu kadar dar zamanımızda teşebbüs ettiğimiz Karabük Demir ve Çelik Fabrikası'nın tamamlayıcısı olan işi, ancak geniş zamanımızda ve 15 sene sonra devlet eliyle olmaksızın tekrar ele almışızdır. İkinci demir ve çelik fabrikasını, geniş bir zamanda kabul edilemeyecek özel şartları bulunmasına rağmen, eseri vücuda getirmek pahasına yine dar bir zamanımızda devlet hazinesine yüklediği külfetleri memnuniyetle göze alarak müzakereleri benimsedim ve neticeye erdirdim.”³

İnönü'nün savunduğu “ılımlı devletçilik” politikalarının bir parçası olarak bu

² İsmet İnönü, “Cumhuriyet'in İlk Yılları II”, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul. 1998, s. 52–53.

³ İnönü, a.g.e., s. 53.

gelişmeler devamında demir-çelik fabrikasının Karabük'te kurulmasına karar verildi. Fabrikanın kurulması için birçok firmadan teklif alındı ve nihayetinde 1935 yılında İngiliz H.A. Brassert şirketinin teklifi dönemin İktisat Vekili Celâl Bayar'a gönderildi. Teklifin en önemli maddelerinden birinin fabrikanın finansmanı olacak kredinin sağlanacak olması vurgulanmaya değer. H.A. Brassert şirketinin teklifinde tanımlanan demir-çelik fabrikasının yaklaşık iki milyon sterline mal olacağı ve 2,5 yılda bitirileceği belirtiliyordu. Celâl Bayar bu teklifi hem Başbakanlığa hem de projeyi yürütecek olan Sümerbank Genel Müdürlüğü'ne gönderdi. H.A. Brassert şirketine yazılan cevabi yazıda, bundan sonra muhataplarının Sümerbank olduğu bildirildi. Karabük Demir-çelik Fabrikası'nın anlaşmasını yapmak üzere dönemin İktisat Müsteşarı Faik Kurtoglu ve Sümerbank Umum Müdürü Nurullah Esat Sümer Londra'ya gitti. Uzun görüşmelerden sonra 29 Eylül 1936 tarihinde fabrikanın kurulması için anlaşma sağlandı. Anlaşma 30 Aralık 1936 tarihinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Bakanlar Kurulu tarafından imzalandı. Bu anlaşma uyarınca Türkiye 2,5 milyon sterlin krediyi, %5,5 faiz ve 10 yıl vadeli olarak aldı. O dönem tüm yatırımların tepe örgütü olan Sümerbank, 1937 yılında Karabük bürosunu açtı. Böylelikle Kardemir Karabük Demir-Çelik fabrikasının kurulmasının resmi imzaları atıldı. 3 Nisan 1937'de dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün katılımıyla fabrikanın temel atma töreni gerçekleştirildi. Üzerinden 86 yıl geçmesine rağmen atılan bu temel, sadece bölgenin kaderini değiştirmekle kalmadı, Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayileşme hamlelerinin itici gücü oldu.

1.2. İngilizler ve Ağır Sanayi

Demir, 3500 yılı aşkın bir süredir insan yaşamında önemli bir yere sahiptir. İnsanın hem geliştiricisi olduğu hem de onun gelişimine yakından tanıklık eden demir, kimi zaman bir kalıbın içinde, kimi zamansa bir örsün üzerinde dövülerek bir form ve biçime sahip oldu. Zamanın ruhunu tüm benliğiyle yaşayan büyük zanaatkarların ellerinde biçim ve form kazanan demir, hayatı kolaylaştıran ya da ruha iyi gelen bir nesneye dönüştü. Zanaatkarlar demiri odun ve odun kömürünün yarattığı enerjiyle işledi. Bu üretim biçimi, kuşkusuz ki ölçek olarak belirli sınırları haizdi. Buharın bir enerji ve güç kaynağı olarak keşfedilmesinin insanlık tarihindeki en büyük dönüşüme yol açtığı söylenebilir. Bu dönüşüm, uygarlık tarihine "Sanayi

Devrimi” tanımlamasıyla girdi ve tüm üretim biçimlerini kökten değiştirdi. Binlerce yıldır devam eden demir işleme yöntemi de bu kapsamda kökten değişikliğe uğradı. 17. yüzyıl sonunda başlayan bu büyük dönüşümün köklerini çok daha gerilerde aramak gerekir. Avrupa’da bilim ve sanat alanında yaşanan bu değişimin temelinde Rönesans düşüncesi yatar. Rönesans bir düşünce kırılmasıdır. Akli hayatın merkezine koyan bu dönem, yüzlerce yıl süren karanlığı da aydınlatmıştır. Avrupa, bir taraftan akli merkeze koyarken, diğer taraftan dünyanın kaynaklarını kendi refahı ve zenginleşmesi için kullanarak sömürgeciliği kurumsal hâle getirmiştir. Sermaye birikimi sömürgeciliğe bağlı olan başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, Avusturya gibi ülkeler, teknolojik buluşlara büyük yatırım yapmış ve bu dönüşüm, 18. Yüzyıldan itibaren feodal yapının çözülmesi ve topraktan kopup kentlere yerleşen köylüleri de işgücü olarak kullanan sanayinin yaşamın merkezinde konumlanması sonucunu doğurmuştur. Sanayi Devrimi, üretimde insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiştir. İngiltere’de önce tekstil sektöründe başlayan ve hemen sonrasında demir-çelik sanayiinde devam eden gelişmeler, büyük hacimli üretimlerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu süreçte, eski zamanların atlı arabalarının yerine trenler, ahşap teknelerin yerine büyük boyutlu çelik gemiler inşa edildi. Böylelikle, işlenmek üzere dünyanın farklı yerlerinden hammaddeler dev fabrikalara getirilirken, buralarda üretilen her şey hem Avrupa’nın farklı noktalarına hem de çok uzak ülkelere taşınabiliyordu. Dünyadaki mevcut hâkim düzen tersyüz olmuş ve yeni güçler ortaya çıkmıştı. Bu güçlerin başında Birleşik Krallık geliyor ve ülke, tüm dünyayı bir pazar olarak görüyordu.

Ekonomi tarihçisi Ronald Max Hartwell’in, “Bir Sanayi Devrimi vardı ve o da İngiliz’di,”⁴ sözlerinin paralelinde İngiltere yalnızca ürettiklerini ihraç eden değil, David Landes’in ifadesiyle, “kendini üreten değişim”i⁵ etkileme yeteneğine sahip olarak sanayiye de ihraç eden öncü bir ülke konumuna gelmişti. Birleşik Krallık, dünyada fabrikalar kuran, teknoloji ihraç eden özelliğiyle Dünyanın kaynakları Birleşik Krallık’ın refahının artırılması yolunda kullanıldı. İngiltere’yi Kıta Avrupası’nda Fransa ve Almanya, kıta dışında Amerika ve Japonya takip etti. Bu

⁴ Ronald Max Hartwell, “Was There an Industrial Revolution?”, Social Science History 14, 1990, ss. 559–566.

⁵ David Saul Landes, The Unbound Prometheus, “Cambridge University Press”, New York. 1969, ss. 39.

yeni düzen yüksek rekabeti ve paylaşım mücadelesini de beraberinde getirdi. Bu dönem iki temel sınıfın belirginleşmesine neden oldu: sermayeyi elinde tutan burjuvazi ve makineleri harekete geçiren, üretimi gerçekleştiren işçi sınıfı. Bu iki sınıf, Sanayi Devrimi'nin toplumlar ve onu oluşturan insanlar üzerindeki etkilerinin gözlemlenmesine dayanan ve hâlen devam eden tartışmaların öznesi olageldi. Sanayi Devrimi'nin ana hammaddelerinin başında demir geliyordu. Demir ve çelik, üretim araçlarının neredeyse tamamının ve aynı zamanda üretilen nesnelerin büyük kısmının ana maddesi olageldi. Yerkürede en fazla bulunan metal olan demirin ergitilip işlenebilmesi için de kömüre ihtiyaç duyuluyordu. O nedenle, 18. yüzyılla birlikte Avrupa'daki büyük üretim tesisleri kömür havzalarında kuruldu, kentlerse bu havzalar etrafında inşa edildi. Birleşik Krallık'ta Glasgow ve Almanya'da Ruhr bölgesi bunun ilk örneklerindendir. Burada kurulan kentler ağırlıklı olarak fabrikalarda çalışan işçiler ve ailelerinin yaşadıkları yerler olarak tarih sahnesinde yerini aldı. Sanayi Devrimi'yle birlikte demir-çelik sanayii yaşam biçimlerinden estetik yapılanmaya kadar pek çok kökten değişikliğe neden oldu.

1.3. Karabük'te Hayatı Durdurma Eylemleri

Kardemir'in demir-çelik üretimi sırasında, gözlemlenen en önemli etken işçinin emek gücüdür. İşçi yaşam standartlarına ulaşabilmek için emeğini tüm gücüyle ortaya koyar. İşçinin ortaya koyduğu artı değerler, ön plana çıkmaktadır. Kuruluş yıllarından 1970'li yıllara kadar demir-çelik sektörünün teknolojisini eşzamanlı takip eden tesis, sonraki yıllarda yeni teknolojiler ve yönetim anlayışlarıyla beslenmediği için söz konusu büyük dönüşüme ayak uyduramamıştır. Teknolojisi eski olan üretim hattının yanına, aynı teknolojiye sahip yeni bir hat kurmak göreceli bir kapasite artışı sağlayabilse de bu artışın, “zamana ayak uydurmak” anlamına gelmediğini söylemek mümkündür. Potalar ergimiş metalle aydınlanmaya devam etse de bu aydınlanmanın parlaklığını günbegün yitirdiği gözlemlenmiştir. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra 1989 yılında Türkiye'yi de derinden etkileyen bir olay gerçekleşmiştir. Söz konusu olay, demir-çelik işçileri tarafından faaliyete geçirilen grevdir. Gittikçe yoksullaşan işçilerin talepleri için Çelik-İş Sendikası ile Türkiye Demir-çelik İşletmeleri arasında yapılan görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanınca, işçiler 4 Mayıs 1989 tarihinde grev yapmıştır. 137 gün

süren grev sonucunda uzlaşma sağlanmıştır. Bu uzlaşmanın ürünleri, 24 Ocak Kararları ve 1994 yılında alınan 5 Nisan Kararları olmuştur. Buna göre zarar eden kamu iktisadi teşebbüsleri ya özelleştirilecek ya kapatılacaktı. Denilebilir ki; Demir-çelik Fabrikası ile Karabük arasındaki ilişki göz ardı ediliyordu. Bu göz ardı edişin oldukça kritik bir problem olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim, Karabük Demir-Çelik'in olmamasının Karabük'ün de neredeyse yok olması anlamına geldiği herkesçe kabul eden ve ehemmiyet arz eden bir konudur. Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nı küllerinden yeniden doğuracak olan "Simurg" olma görevini Karabük insanı üstlenmiştir. Karabük Demir-Çelik Fabrikası çalışanlarının sendikası Çelik-İş, Karabük'ün sivil toplum kuruluşları, yerel idareciler, bölge milletvekilleri ve tabii ki halk, "Fabrika kapatılmamalıdır!" diyerek ayağa kalkmıştır. Karara büyük bir direnç söz konusu olmuştur. Diğer taraftan Karabük Ticaret ve Sanayi Odası ile Çelik-İş Sendikası, Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının kapatılmasının yanlış olacağını, fabrikanın teknolojik yatırımlar sonucunda kârlı hâle geçebileceğini belirten raporlar hazırlayarak bunları ilgili hükümet temsilcilerine ulaştırıldı.

Hükümet ablukaya alınmıştır ve Karabük var olma mücadelesi vermiştir. Tüm bu çabalara karşın bir sonuç alınamadı. Bunun üzerine Karabük'ün tüm paydaşları Karabük'te "hayatı durdurma" kararı aldı. "Şehir Meclisi" imzasıyla çıkan çağrıya göre, 8 Kasım 1994 tarihinde, saat 10.00 ile 14.00 arasında hayat durduruldu. Bu eylem Cumhuriyet tarihinin o güne kadar yapılmış en büyük sivil eylemlerinden birisidir. Bölge insanı, kendi kaderini başkalarının belirlemesine karşı büyük bir direnç göstermiştir. Bu eylem tüm Türkiye'de büyük ses getirmiştir. Bütün bakışlar buraya yöneldi ve nihayetinde hükümetle görüşmelere başlandı (Şehir Meclisi üyeleri sivil itaatsizliği örgütledikleri için yargılandı ve fakat hepsi beraat etti.). Bu görüşmeler için fabrika çalışanları, Karabük'te faaliyet gösteren esnaf, tüccar, sanayici ve yöre halkının temsilcilerinden oluşan bir "Müştebbis Heyeti" kuruldu ve bu kurula hükümetle görüşme yetkisi verilmiştir. Hükümet yetkilileri ve müştebbis heyetin arasında süren yoğun müzakerelerin ardından hükümetin ilgili kurul toplantısında şu kararlar alındı:

"Demir-Çelik Fabrikaları Müessesesi Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 30 Aralık 1994 tarihli ve 94/16 sayılı kararıyla özelleştirme kapsam ve programına alınarak "anonim şirket" statüsüne dönüştürüldü. Sonrasında "Müştebbis Heyet", Kardemir

Anonim Şirketi'nin kuruluşunu tamamladı ve 30 Mart 1995 tarihinde, 1 TL'lik sembolik değer karşılığında Karabük Demir-Çelik devralındı. Şirketin %35'i fabrika çalışanlarının, %30'u Karabük-Safranbolu Sanayi ve Ticaret Odası üyelerinin, %10'u Karabük-Safranbolu Esnaf Dernekleri üyelerinin ve %25'i yöre halkı ile emeklilerin oldu.”⁶

1.4. Kardemir’de 1995 Sonrası Fabrika Yatırımları

Entegre tesisler gelişmiş organizmalardır. Nasıl “sağlıklı” bir hayat için insan organizması unsurlarının eşzamanlı ve uyum içinde çalışması gerekliyse, entegre tesislerdeki verimlilik ve sürdürülebilirlik için de buradaki bileşenler arasındaki eşzamanlılık ve uyum aynı derecede gereklidir. O nedenledir ki tesisleri oluşturan her bir ünite, diğer ünitelerden bağımsız düşünülemez. Teknolojik değişim söz konusuysa değişim bütün bileşenler için dikkate alınmalı; kapasite artırımına gidiliyorsa bütün birimlerin kapasitesi aynı şekilde artırılmalıdır. Karabük Demir-Çelik Fabrikası 1939 yılında faaliyete geçtiğinde, tesisi oluşturan birimler arasında uyumluluk olduğu bir gerçektir. Yüksek fırınların üretim kapasitesi ile çelikhanenin kapasitesi arasında bir uyumsuzluk olmamıştır. Ancak savaş sonrasında, demir-çelik sanayiinde yaşanan büyük değişimler, bu alandaki bazı teknolojileri çok hızlı bir şekilde zamanın dışına itmiştir. Birkaç on yıl önce gelişmiş görünen birçok teknoloji terk edilirken onların yerini çok yüksek kapasitelere sahip üretim modelleri almıştır. Demir-çelik sanayiinin üretim kapasitesini olağanüstü artıran bu yeni modelin tılsımı, onun “akar” olmasıyla alakalıdır. “Akmak” Eski Yunanca’da “her şey akar” anlamına gelen *panta rei* sözü, sanki binlerce yıl öncesinden bugünün entegre tesisleri için söylenmiş, basit ancak bir o kadar da anlam ifade eden bir sözdür. Entegre tesislerin üretimi “akmak” zorundadır. Karabük Demir-Çelik Fabrikalarını oluşturan bazı üniteler, teknolojisi zamana ayak uyduramadığı ve akan sistemi kesintiye uğrattığı için uzun bir zaman olması beklenen sıçramanın önünde bir engel teşkil etmiştir. Demir-çelik tesisleri bir sıçrama bir dönüşüm yaşayacaksa bu ancak o ünitelerin uyum içerisinde akmasıyla mümkündür. 1980’li yıllara kadar parlak zamanlar yaşayan fabrika, sonrasında yeni teknolojilere, onun da ötesinde zamanın ruhuna ve onun ortaya koyduğu zihinsel dönüşüme ayak uyduramadığı için zor

⁶ Kamil Fırat, “Karabük Demir Çelik Fabrikası”, Karabük Demir Çelik Fabrikası Yayınevi, İstanbul. 2023, s. 82-83.

zamanlara yelken açmıştır. Bu dönüşümü sağlaması gereken siyasal iktidarın tam aksi yönünde davranması sebebiyle Karabük’e “karanlık” çökmüştür. Şu bir gerçektir ki Karabük Demir-Çelik gibi tesisler bir kalemde silinebilecek yapılar değildi. Önceki bölümde anlatıldığı üzere, fabrika son kertede özelleştirildi. Özelleştirme sonrasında yönetimi ele alan yapı, sistemi nelerin zaafa uğrattığını doğru analiz edebildi ve buna mukabil, sistemin gerektiği gibi akabilmesi için çelikhanenin zamanın gereklerini yerine getirecek bir teknolojiyle yeniden inşa edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Fabrikanın yıllık çelik üretim kapasitesi 600.000 tondan, 1.500.000 tona çıkartılmıştır.

Bu artış hem kârlılığı artırmış hem de Karabük Demir-Çelik Fabrikası’nı büyük üreticiler sınıfına sokmuştur. Yenilenen çelikhanesinin yanı sıra, Yeni Kireç Fabrikası ve Yeni Oksijen Konverteri gibi tesislerin devreye girmesiyle büyümesini sürdürmüştür. Bu süreçte, diğer ünitelerde de revizyon çalışmaları yapılmıştır. 1988 yılında Sabancı Holding ile yapılan iş birliğiyle cüruftan çimento elde eden Karçimsa kurulmuştur. Bu geçiş 1999 yılına kadar sürdü, fakat sonrasında Karabük Demir-Çelik Fabrikası yeniden büyük bir mali ve yönetim krizinin içine düşmüştür. Bu krizin nedenlerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan bir tanesi, o yıllarda Türkiye’nin içine düştüğü ekonomik krizin tüm sektörleri etkilediği gibi Karabük Demir-Çelik Fabrikalarını da etkilemesidir. Yeni yatırımlar yapmış ancak bu yatırımların geri dönüşünü henüz almamış fabrika, genel ekonomik kırılganlıktan derinden etkilemiştir. Krizin diğer nedeniyse, yönetim yapısında değişikliğe gidilmesi olmuştur. Şirket hisselerinin büyük kısmını elinde tutan sendika, özelleştirme sonrasında kendisini “gözlemci” statüsünde konumlandırmıştır. Ancak daha sonra sendika yönetiminde gerçekleşen değişikliklerle birlikte gelen ekip Kardemir yönetimine girmiştir. Bu stratejik bir hataydı denilebilir. Bu yapının hem bu özelliğini sürdüreceği olması hem de şirketi yönetmeye talip olması –bir anlamda– maddenin doğasına aykırıdır. Nitekim bu durum, yönetimde büyük bir çatlak oluşması ve fabrikanın kuruluşundan itibaren mevcut bulunan üyelerin bir kısmının ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçte fabrika, 1994 öncesinden daha derin bir krizin içine yuvarlandı; çalışanların maaşlarının verilemediği, hammadde ihtiyacının karşılanamadığı, alınan kredilerin ödenemediği zamanlardan geçmiştir. Bu dönemde yönetim, yukarıdaki yanlışları bertaraf etmiştir. Sendika eski statüsüne geri dönse de

büyük yapılar zaafa uğradığında toparlanmaları ve yeniden ayağa kalkmaları zor olduğundan, Karabük Demir-Çelik bu sefer, hızlıca küllerinden yeniden ayağa kalkamamıştır. Yönetim değişiklikleri, tasarruf tedbirleri krize çare olmamış ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetine başvurulması gerekmiştir. Hükümet yapılması aksiyon olarak borçlar yapılandırmış, her türlü desteği vermiş ve nihayetinde yeni bir yönetim kurulu göreve başlamıştır. Bu kararlar sonrasında Karabük Demir-Çelik Fabrikası gerçek anlamda ayağa kalkmıştır. Çalışanlarla yeni bir toplu sözleşme imzalanması da alınan aksiyonlar arasındadır. Üretim yeniden en yüksek kapasitesine ulaşmış ve yeni yatırımlar birbirini ardı sıra takip etmiştir.

2003 yılı sonrasında, Kontinü Haddehane modernizasyonu (2003), Kok Fabrikaları modernizasyonu (2004), 2 No’lu Yüksek Fırın modernizasyonu (2005), Çelikhane Vacuum Degassing [Vakumlu Gaz Giderme] Tesisi (2007), Ray Profil Haddehanesi (2007), 4 No’lu Yüksek Fırın (2008), Biyolojik Arıtma Tesisi (2008), 2. Pota Fırını (2009), Gaz Holder [Gaz Deposu] yatırımı (2009), Curuf Tumba Tesisi (2010), Çelikhane Kükürt Giderme Tesisi (2010), Yüksek Fırınlr PCI Kömür Enjeksiyon Tesisi (2010), Çelikhane Sekonder Toz Toplama Tesisi (2010), çevre yatırımları kapsamında Kuvvet Santrali Elektro Filtreleri Tesisi (2011), Sinter Fabrikası (2011), 1 No’lu Yüksek Fırın kapasite artırımı (2011), Çelikhane Yeni Hurdalık Holü (2012), Çelikhane Yeni Kireç Fabrikası (2013), Soğutma Kulesi (2013), 50MW’lık Enerji Santrali (2013), 3. Hava Ayırıştırma Tesisi (2013), 70 fırınlık yeni Kok Fabrikası (2013), 3. Sürekli Döküm Tesisi (2013), Çelikhane 120 Tonluk 3. Konverter Tesisi (2013), Enbatı Hidrolik Enerji Santrali (2013), Merkezi Arıtma Tesisi (2013), Kalın Yuvarlak Haddehanesi (2014), 3. Sinter Makinesi yatırımı (2014), 5 No’lu Yüksek Fırın (2015), Çubuk Kangal Haddehanesi (2016), Kükürt Giderme Tesisi (2016), Ray Mantarı Sertleştirme Tesisi (2016), 4. Hava Ayırıştırma Tesisi (2018) ve Demiryolu Tekerü Üretimi (2018) gibi yatırımlar faaliyete geçirilmiştir. Karabük Demir-Çelik gibi etrafında kent kurdurmuş büyük tesislerin kuşkusuz ki ekonomik ve teknolojik yapılanmaları güçlü olmalıdır. Bundan daha da önemlisiyse, fabrikanın çalışanları ve etrafında kurulmasına neden olduğu kentin insanların kuruma duyduğu “aidiyet” hissidir. Nitekim Karabük Demir-Çelik Fabrikası’nın kuruluşundan itibaren oluşan güçlü “aidiyet”, tek başına fabrikanın varlığıyla açıklanamaz. Karabük Demir-Çelik, Karabük’te bir kültür de

inşa etti. Çalışanlar ve aileleri bu kültürle şekillendi. Bunu güçlü kılan en temel unsur, fabrikanın, kendi fiziki sınırları dışında, kent içinde de yoğun olarak hissedilmesi oldu. Kuruluş yıllarında yerleşim içinde inşa edilen lojmanlar, sosyal ve kültürel kurumlar ve anıtlar o aidiyet duygusunu her zaman yüksek tuttu.

1.5. Fabrika İle Şehrin Bağı

Kardemir Karabük Demir-Çelik fabrikasının en büyük ihtiyaçlarından biri de barınmadır. Küçük bir yaşam alanı olan ve sadece etrafında 13 köy bulunan Karabük'te sosyal yaşamında oluşturulması gerekmektedir. 60'lı yılların ortasına kadar inşaat faaliyetleri devam etmiştir. Şehir plancılığına yıllar geçmesine rağmen hala örnek teşkil edecek şekilde tasarlanan Yenişehir lojman bölgesi, fabrika çalışanlarının sadece barınma değil aynı zamanda sosyal yaşamında merkezi haline gelmiştir. Karabük halkının birçok anısını biriktirdiği yerdir. Sosyal alanların ve yaşantının fabrika ile geliştiği yer olan Yenişehir mahallesinde spor sahaları, açık ve kapalı sinema, yüzme havuzu, bahçeli sosyal alanlar, memurlar kulübü, işçiler lokali ve mühendisler kulübü mevcuttur.

Modern bir yerleşmede olması gereken her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülmüştür. Yenişehir Mahallesi lojman bölgesinde halkevi, kreşler, ilkokul ve lise bulunur. Bekar lojmanlarında yemekhane olmasının yanı sıra 1950'li yıllarda yapılmasına rağmen evlere merkezi ısıtma ve su verilmektedir. Yolları ve kaldırımları geniş olan Yenişehir bölgesinde araçlar ve insanlar kolayca hareket ettiği görülebilmektedir.

“1939 yılında kurulan birinci yüksek fırın olan Fatma ile 1950'de kurulan ikinci yüksek fırın Zeynep arasında 920 adet yeni konut inşa edilmiştir. 1962 yılında kurulan üçüncü yüksek fırın Ülkü'nün kurulmasına kadar ise 217 adet konut barındıran 101 adet ev ve apartman inşa edilmiştir. Yeni konut inşa etme faaliyetlerinin büyük çoğunluğu, 1955 yılında işletmelerin Sümerbank'tan ayrılıp Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmasına kadar geçen süre içinde gerçekleşmiştir.”⁷

Yenişehir bölgesinde büyüyen insanlardan burada yaşamanın ayrıcalıklı bir yer olduğunu duymak mümkündür. Bu nedenle şehir ile fabrika arasında Yenişehir lojmanları bir köprü oluşturmuştur.

⁷ Ali Cengizhan, “Fabrika'da Barınmak”, Arkadaş Yayınevi, Ankara. 2009, s.168.

İKİNCİ BÖLÜM

BELGESEL SİNEMA VE İŞÇİLER

2.1. Belgesel Sinema

Belgesel, yönetmen tarafından hayal edilen herhangi bir dünya yerine, içinde yaşadığımız bu dünyayı anlatan sinema türüdür. Belgeseller bilimkurgu, korku, macera, melodram gibi diğer kurmaca film türlerinden belirgin biçimde ayrılırlar. Amacı bakımından farklı varsayımlarla yapılır, yönetmen ve konu arasında farklı nitelikte bir ilişki barındırır ve izleyicilerde farklı türde beklentiler oluştururlar.⁸ Bazı belgeseller, senaryo yazımı, sahneleme, canlandırma, prova, oyunculuk gibi kurmacayla bağdaştırdığımız yöntemleri etkili bir şekilde kullanırlar. Bazıları da bir zorluğun üstesinden gelen ya da bir maceraya atılan kahraman, duygusal iniş çıkışlar, merakta bırakma ve olay örgüsünün heyecan verici bir şekilde çözümlenmesi gibi kurmacadan alışık olduğumuz yöntemleri belirler.

Belgesel, izleyicinin ilgisini çeken duygularına ve bilgi isteklerini en doyurucu biçimde karşılık veren türlerin başında gelir. Bu sebeple belgeseller çok fazla merak uyandırır. Gerçek hayattan alınmış belgeleri görsel ve işitsel şekilde izleyicilerin öğrenme isteklerini doyuran bir araçtır. Tüm bu gelişmelere rağmen, belgesel filmin ortaya çıkması için, bu alandaki film üretiminde sanatsal kaygı taşıyan yönetmenlerin ortaya çıkması gerekmiştir. 1922 yılında “Robert Flaherty’nin çekmiş olduğu Nanook of the North adlı filmin belgesel filmin başlangıcı olduğu söylenebilir.”⁹

Sinemada belgesel olarak adlandırdığımız tür, sinema tarihinin belli bir döneminde belirgin bir yöntem olarak birdenbire ortaya çıkmamış, belli bir yapımda yeni bir film kavramı olarak birdenbire doğmamıştır. Birçok yönetmen ve sanatçının bu türün oluşmasında büyük katkısı olmuştur.

⁸ Bill Nichols, “Belgesel Sinemaya Giriş”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul. 2017, s.11.

⁹ Paul Rotha, “Belgesel Sinema”, İzdüşüm Yayınları, İstanbul. 2000, s.52.

Örneğin yaşamının 45 yılını belgesel sinemayla uğraşarak geçiren John Grierson, 1972 yılında ölürken tüm dünyada binlerce yönetmen her yıl binlerce belgesel film çekmekteydi.¹⁰

Grierson, belgesel türünün büyümesinde büyük emeği olmuş ve belgesel sinema alanına meraklı gençlere rolmodel olmuş bir isimdir. “Balıkçı Tekneleri” adlı çalışmasında sofraya gelen balığın insan emeği ile ilişkilendirerek izleyiciye sunan Grierson, belgesel türünün insan psikolojisine bıraktığı etkiyi gözler önüne sermiştir. John Grierson’un etkisiyle İngiliz belgesel okuluna aydın gençlerin artan ilgisi EMB sinema bölümünün gelişimine de katkı sağlamıştır.

Belgesel, sinemada çekilen görüntü kadar izleyicide bıraktığı iz de değerlidir. Bu nedenle belgeseller, sanatsal bir bakış açısıyla çekilmeli ve tarafsız bir şekilde doğru yansımaları göstermelidir. Fakat belgesel, tarafsız bir gözlemci olmak ya da bizlere kanıtlar sunmaktan fazlasını yapabilir, yapmalıdır ve yapmaktadır.¹¹ Rus Yönetmen Dziga Vertov, Bolşevik güçlerinin sinema sektörünü bir propaganda aleti olarak kullandığını görmüştür. Bolşevik iktidarın himayesindeki sinema sektörünün kapitalist düzene ayak uydurmasından dolayı işçi sınıfının odağında olan bir sinema hayal etmiştir. Vertov’un konu aldığı işçi sınıfının hayat zorlukları kesitleri, belgesel film serisi olan Sinema-Gerçek’te (Kino-Pravda 1922-25) izleyiciye aktarılmıştır.

2.2. İşçi Belgeselleri Tarihi

İşçi belgeseli tarihi, 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Bu dönemde, işçi hareketinin yükselişi ve sanayi devrimi gibi olaylar, işçi sınıfının deneyimlerini belgelemek ve göstermek amacıyla belgesel filmlere ilgiyi artırdı. Sovyetler Birliği’nde 1920’ler ve 1930’lar, işçi belgesellerinin önemli bir dönemi idi.

Sergei Eisenstein gibi popüler yönetmenler ise işçi sınıfının mücadelesini ve devrimci hareketlerini konu alan kurmaca filmler çekti. Örneğin, "Grev" ve "Eski ve Yeni" gibi filmler, işçi sınıfının toplumsal değişime etkisini anlatan örneklerdir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, işçi hareketi ve sınıf mücadelesi dünya genelinde yoğunlaştı. Bu dönemde, işçi belgeselleri daha fazla çekilmeye başlandı.

¹⁰ Bilgin Adalı, “Belgesel Sinema”, Hil Yayınları, İstanbul. 1986, s.43.

¹¹ Dave Saunders, “Belgesel”, Kollektif Yayınevi. İstanbul. 2014, s.29.

Özellikle 1960'lar ve 1970'ler, işçi belgeselleri açısından önemli bir dönemdi. Bu dönemde, işçi hakları, sendikal mücadeleler ve sömürü konuları etrafında birçok belgesel film üretildi.

Günümüzde de işçi belgeselleri çekilmeye devam ediyor. İşçi sınıfının yaşamı, emek sömürüsü, göçmen işçilerin durumu, düşük ücretler ve güvencesiz işler gibi konular, işçi belgesellerinin odaklandığı temalar arasında yer alıyor.

İşçi belgeseli tarihi, işçi sınıfının mücadelelerini ve deneyimlerini aktarmak için önemli bir araç olarak kullanılmış ve belgesel sinemanın bir parçası haline gelmiştir. Bu tür belgeselleri, işçilerin güçlü bir şekilde temsil edildiği, seslerinin duyulduğu ve haklarına saygı gösterildiği bir toplumun oluşturulması için önemli bir araç olarak düşünebiliriz.

2.3. İşçi Belgeselleri Ve Yönetmenleri

İşçi belgeselleri, hem işçilerin kendileri için bir araç olarak kullanabilecekleri hem de genel izleyici kitlesiyle paylaşarak toplumsal farkındalık yaratmayı hedefleyen belgesel yapımcıları tarafından çekilir. Bu belgeseller, işçi sınıfının deneyimlerini anlamak, empati kurmak ve adaletli bir toplum için mücadele etmek isteyen herkes için önemli bir kaynak olabilir.

İşçi belgeselleri, işçi sınıfının deneyimlerini anlatan birçok etkileyici örneğe sahiptir. İşte bazı işçi belgeseli örnekleri:

"Harlan County, USA" (1976): Barbara Kopple tarafından yönetilen bu belgesel, Kentucky'deki kömür madencilerinin sendikal mücadelesini konu alır. İşçilerin yaşadığı zorlukları, dayanışma ruhunu ve haksızlıklara karşı verdikleri mücadeleyi anlatan etkileyici bir belgeseldir.

"Matewan" (1987): John Sayles tarafından yönetilen bu belgesel, 1920'lerde Batı Virginia'da yaşanan gerçek bir olayı konu alır. Kömür madenlerinde çalışan işçilerin sendikal mücadeleleri, sınıf çatışmaları ve ırksal gerilimleri anlatan etkileyici bir dramdır.

"The Corporation" (2003): Mark Achbar ve Jennifer Abbott tarafından yönetilen bu belgesel, şirketlerin güçlerini, sosyal etkilerini ve işçi sömürüsünü

sorgulayan bir yapıttır. İşçi hakları, çevresel etkiler ve ahlaki sorumluluk gibi konulara odaklanan bir belgeseldir.

"The Take" (2004): Avustralyalı yönetmen Avi Lewis tarafından çekilen bu belgesel, Arjantin'de işçi kooperatiflerinin yükselişini anlatır. Kriz döneminde fabrikalarını kapatan işçilerin fabrikaları işgal edip kendi kendilerine yönetmeye başlamalarını ve alternatif bir işçi hareketini gözler önüne serer.

"American Factory" (2019): Julia Reichert ve Steven Bogner tarafından yönetilen bu belgesel, General Motors fabrikasının kapanmasının ardından Ohio'da açılan bir Çin şirketinin çalışanlarıyla etkileşimini konu alır. İşçilerin kültürel farklılıklar, ekonomik zorluklar ve sendikal mücadelelerle baş etmelerini gösteren bir belgeseldir.

İşçi belgeselleri, işçi sınıfının yaşamını, çalışma koşullarını, mücadelelerini ve toplumsal konumlarını konu alan yapıtlardır. Bu belgeseller, emeklerini ve haklarını arama mücadelelerini anlatarak, izleyicilere işçi sınıfının deneyimlerini aktarmayı amaçlamaktadır. İşçi belgeselleri, genellikle işçilerin emek sömürsüne uğradığı, düşük ücretlerle uzun saatler çalıştığı, güvencesiz işlerde istihdam edildiği veya sendikal haklarının ihlal edildiği durumları ele alır. İşçi sınıfının dayanışma ve örgütlenme çabalarını, sendikal hareketleri ve toplumsal değişimi de işleyebilir. İşçi belgeselleri, izleyicilere işçilerin deneyimlerini anlamalarına ve empati kurmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca sosyal adalet ve eşitlik konularında farkındalık yaratmayı ön plana çıkarır.

Örnek olarak "Harlan County, USA" ve "American Factory" gibi belgeseller, işçilerin hayata tutunmalarını ve yaşanan zorlukları anlatan başarılı örnekler arasında yer alır. İşçi belgesellerini izleyiciye en şeffaf şekilde aktaran birçok başarılı yönetmen bulunmaktadır. İşçi sınıfının deneyimlerini, çalışma koşullarını ve ekmek parası için verilen mücadelelerini konu alan belgeselleriyle tanınmış yönetmenler yer almaktadır.

Michael Moore, sosyal ve politik belgeselleriyle tanınan bir yönetmendir. "Roger & Me" belgeseli, işçi sınıfının yaşadığı ekonomik sıkıntıları ve General Motors fabrikasının kapanmasının etkilerini ele alır.

Ken Loach, İngiliz film yönetmenidir ve işçi sınıfıyla ilgili kurmaca filmleriyle tanınır. "Riff-Raff", "Bread and Roses" ve "The Navigators" gibi filmleri, işçilerin günlük yaşamlarını ve mücadelelerini anlatır.

Barbara Kopple, işçi sınıfının hikayelerini anlatan ödüllü belgeselleriyle tanınan bir yönetmendir. "Harlan County, USA" belgeseli, Kentucky'deki kömür madencilerinin sendikal mücadelesini konu alır.

Ünlü Fransız yönetmen Jean-Luc Godard, işçi hareketi ve sınıf mücadelesi konularına odaklanan filmler yapmıştır. "La Chinoise" ve "Weekend" gibi filmleri, toplumsal değişimi ve işçi sınıfının rolünü ele alır.

Frederick Wiseman, uzun soluklu belgeselleriyle tanınan bir Amerikalı yönetmendir. "Meat", "Welfare" ve "At Berkeley" gibi belgeselleri, işçi sınıfının ve toplumsal adaletin farklı yönlerini ele alır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMİR ŞEHİR BELGESELİNİN YAPIM AŞAMASI

3.1. Konunun Ortaya Çıkışı

Kardemir Karabük Demir-Çelik fabrikaları denildiği zaman Cumhuriyet, işçilerin alın teri ve halkın fabrika için direnişi akla gelir.

2022 yılında iş görüşmesi için geldiğim Kardemir’de keşfettiğim fabrikanın birçok işletmesi ve madenin demire dönüşmesi beni çok etkilemişti. Her bir işçinin alın ve akıl terleri yüzlerine yansımış, Kardemir için verdikleri mücadele hayat hikayeleri olduğunu bana göstermişti. Hem Kardemir’in ayakta duruşunun hem de üretime devam etmesine vesile olan işçilerin emek gücü hakkında sohbet ederken ben de belgeseli çekme kararı aldım.

3.2. Sinopsis

Ülkemiz şartlarında şehirlerdeki nüfus artışlarının en büyük nedenlerinden biri ağır sanayinin şehirlerin yakın bölgelerinde kurulmasıdır.

Ülkemiz coğrafi konumu nedeniyle sahil bölgelerine inşa edilen limanlar, demir-çelik sektörüne lojistik anlamda büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu sayede Karabük’te kurulan Kardemir fabrikası, ürünlerini demiryolu ulaşımıyla lojistik ihtiyaçlarını Zonguldak limanlarına ulaştırabiliyor.

Bu belgesel, Kardemir Karabük Demir-Çelik Fabrikası’nın kuruluşunu, işçinin emek gücünü, fabrikanın özelleştirilmesini, halkın direnişini ve sendikal olayları konu almaktadır. İşçi Karabük’te yaşamını sürdürebilmek için çalışır ve bunun karşılığı olarak parasını alır Kardemir’de ortaya çıkan durum ise işçinin emegidir. İşçi, 1600 derece sıcaklıktan demiri çıkarır ve emek gücünü sürekli devam ettirir. Fabrikanın üretim süreci başlangıçtan bitişine kadar bakıldığı zaman dönen çarkların işçilerin alın teri ile olduğu görülür. Belgesel de Karabüklüler için fabrikanın önemini, halkın fabrika için ortaya koyduğu inancı ve şehir de yaşanan zorluk ve mücadeleye yer verilmiştir.

3.3. Tretman

Yaşadığımız bu dünyada etrafımızda gördüğümüz birçok somut şey demir-çelik üretiminden geçmektedir. Etrafımızdaki binalar, Alışveriş Merkezleri ve otomobiller demir-çelik üretimi sayesinde var olmaktadır. Nüfusun artışıyla birlikte binalara ve otomobillere duyulan ihtiyaç her geçen gün giderek daha da artmaktadır. Nüfusun artışıyla demir-çelik üretiminin artışı birbirine endeksli ilerlemektedir.

Bir bina ya da otomobil oluştururken ilk akla gelen temel yapı demir-çelik üretimidir. Demir-çelik üretimi, insanoğlunun tasarlayarak emek gücüyle yaptıkları üretimidir.

Karabük ilinde bulunan Karabük Demir-Çelik fabrikası Türkiye'nin ilk entegre ağır sanayi adımı olarak projelendirilmiştir. Burada çalışan işçiler Karabük'ün dört bir yanından gelerek bakmakla yükümlü oldukları ailelerine bakabilmek için ekmek parası peşinde demir-çelik işçileridir.

Demir-çelik işçiliği denildiği zaman hemen hemen her meslek grubundan işçi vardır. Kimi kömür ve cevher madenlerini kok fabrikalarında ateşe koyar. Kimisi yüksek fırınlardan sıvı ham çeliğinin haddehanelere doğru gidişini sağlar. Kimisi de 1600 derece gelen sıvı ham çeliği şekillendirmek için demiryolu rayı, tekerleği ve çeşitli kangal demir çubuğu hazırlar. Hepsinin işçiliğinin kendi içinde zorlukları görülmektedir. Bu işçilere bakıldığı zaman işleri ne kadar zorlu olsa da işçi ailesinin geçimini sağlamak zorunda olduğu için çalışmaya devam eder.

Demir-çelik üretimi, üretim noktasına gelene kadar birçok süreçten geçer. Demiryolu ile lojistiğin sağlanması, sıvı ham çelik için koklaşmış kömürün kalitesinin artırılması, demir ve çeliği şekillendirme, demir tozlarından çıkan cürufun çimento fabrikasına gönderimi ve nihai ürünlerin demiryolu üzerinden limana ulaştırılması gibi süreçler mevcuttur.

Kardemir'de sıvı ham çelik üretimi ana etkenlerden biri gibi gözükse de işçinin verdiği emek gücü kıyaslamada belli olmasa da daha da etkilidir. Sıvı ham madde sıcaklığında demiri şekillendirmektedirler. Orada işçiler alın terlerini akıtarak işlerini yapmaktadırlar. Demir-çelik üretimi ve şekillenmesi için çok fazla emek gücü gerektiği gibi, işçilerin de çok dikkatli davranmaları da gerekmektedir.

İşçi alın teriyle parasını kazanabilmek için burada emeğini sarf eder. Çalışan işçilerin konaklayabilmesi için fabrika yakınlarında lojmanlar bulunmaktadır. O lojmanlar artık işçilerin evi olmaktadır.

İşçiler için Kardemir’de çalışmak onlara farklı bir dünya gibi gelmektedir. Kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayabilmesi ve ekmek parasını alın teriyle çıkarabilmesi için zorluklara göğüs gererek işine başlamaktadır. İşçiler her ne kadar zorlansalar da işlerini severek yaptıkları görülmektedir. Durmadan devam eden üretim için işçiler, giyinme alanlarında iş kıyafetlerini giyip, tesislerine doğru ilerlemeye devam ederler.

Her işçi vardiyasına başlamadan önce İş Güvenliği nedeniyle kimisi yanmaz kimisi çalışma alanına daha uygun kıyafetlerini baretleriyle birlikte giyerler. İş güvenliğinin üst seviyede olduğu tesiste dışarda ve tesis de Kardemir’in belirlediği kıyafet ve ayakkabıların giyilme zorunluluğu vardır. İşçilerin Kardemir’e olan bağı çok kuvvetli olduğu için fabrikaya geldiklerinde tüten bacaları görmeleri onlar için mutluluk vericidir. İşçiler fabrikanın o bölgede olmasından dolayı çalışma imkanı bulduklarını düşünmektedirler.

Farklı farklı insanlarla burada tanışır. Çay molalarında çaylarını birlikte yudumlar ve sonra tekrar işlerine kaldıkları yerden devam ederler. Her işçinin bir görevi vardır ve bu işçiler birbirleriyle bağlantılı iş yaparlar. Birlikte yedikleri yemekleri, içtikleri çayı bile paylaşırlar. Herkes birbiriyle dertlerini, üzüntülerini, mutluluklarını, heyecanlarını paylaşır. Demir-çelik üretiminde işçilerin emek gücünün çok anlamlı ve kritik katkısı var. Fabrikada bacalar yandıkça işçilerin emeklerinin devam ettiği tüm şehirden görülür. Kardemir bacaları hiç sönmeden 1937’den beri işçilerin emekleriyle yanıyor. Fabrika için işçilerin gösterdiği direniş ve bağlılık tüm şehir halkına sirayet ediyor. Kardemir’de çalışan 5 Bin işçi ve etrafındaki haddehaneler ile birlikte ortalama 50 Bin kişiye doğrudan katkı sağlıyor. Bu yüzden Karabük ile Kardemir, et ile tırnak gibi birbirine bağlıdır.

Tesislerde gürültülü, dumanlı yerde bir yandan işlerini yaparken bir yandan da yorgunluklarını çay molalarında atabiliyorlar. İşçilerin çalışma ortamına bakıldığında günlük çalışma alanları en ağır koşullara sahiptir.

Karabük'te işçilerin haklarını ve geçmişte yaşananlara değinen sendikacılar, gazeteciler, esnaflar ve tarihçiler önemli yere sahiptir. Fabrikanın kapanma ihtimali olduğu günlerde Karabük'ün esnafı, sendikacısı, aileler, işçiler tüm şehir birlik olarak fabrikanın kapanmasını engellemişlerdir.

Dönemin devlet yetkililerinin fabrikayı kapatma kararının ardından Karabük halkı hayatı durdurma eylemleri başlatmış, öğrenciler okula, esnaf dükkanlara, işçilerin bir kısmı fabrikalara ve aileler de meydanlarda gösteriler gerçekleştirmiştir. Kepenkleri kapatan esnaf, okula gitmeyen öğrenci, fabrikada eylemleri gerçekleştiren sendikacıların ve işçileri direnişi karşılık bularak fabrika kapatılma kararından geri dönmüştür. O dönem devlete ait olan fabrika, dönemin başbakanının özelleştirilme kararının ardından 1995 yılında yeni bir sürece gitmiştir. Karabük şehrinde gerçekleştirilen direnişlerin başarı ile sonuçlanmasının ardından o dönem okula gitmeyen öğrenci, kepenkleri açmayan esnaf, meydanlarda eylemler gerçekleştiren halk göğsünü kabartarak bu başarılı anılarını anlatır.

Fabrikayı direniş yıllarında tekrar Karabük halkına kavuşturmak için mücadele veren müteşebbis heyetinin içindeki ferahlık ve bağlılık net bir şekilde görülebiliyor. İşçilerin o dönem yanan bacaların tütmesi için mücadele veren müteşebbis heyeti işçinin emeğinin karşılığını alması için gösterdikleri mücadele halk tarafından takdir topluyor.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatı ve dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün katılımlarıyla açılan Kardemir Karabük Demir-Çelik Fabrikaları, Cumhuriyet döneminin ilk ağır sanayi kuruluşu olmuştur. Tarihinde birçok başarıya imza atan Kardemir, ülkemizin birçok fabrikasının kurulmasını sağlamıştır. Köklü geçmişi sayesinde Karabük halkının da fabrikaya olan inancı ve gücünün çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Bu fabrikada parça parça her tesisteki işçilerin mutluluğu görülebiliyor. Bu aşamaya kadar orada çalışan işçiler emeklerinin karşılıklarını alıyorlar ve demir-çelik sektörüne durmaksızın hizmet edebiliyor.

Üretim tesislerinde çalışma alanını birebir yerinde görerek zorlu şartlarını yerinde gözlemlenmektedir. Zor şartlar altında alın teriyle paralarını nasıl kazandıklarına şahit olunmaktadır. Günün sonunda işçi alın teriyle parasını kazanmış

bir şekilde fabrikadan çıkar. İşçiler ve Karabük halkı her geçen günün sonunda bacaların yanmasını gördükten sonra şükrederek günlerini bitirirler.

3.4. Çekim Mekânı

Çekimler Karabük ilinde bulunun Kardemir Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nın kuruluş tarihini, Karabük'ün önde gelen gazetecisi, tarihçisi, sendikacısı ve işçileriyle farklı mekanlar ile Kardemir fabrikasında çalışma yapılan kısımlarda gerçekleştirilmiştir.

3.5. Çekim İzni

Mekân analizi ve çekim izni için konuşulmaya gidildiğinde izin belgesine ihtiyaç duyulmamıştır. Bu belgeselin çekim sürecinde de yazılı bir izin talep edilmemiştir.

3.6. Çekim Süreci

Belgeselin odak noktası işçinin yaşam şartlarını sürdürebilmesi için emeğini satmasıdır. Fabrika ve şehirde gördüğümüz her şey emeği sembolize eder. Emek ürünü olan yerlerden biri fabrikadır. Çekim öncesi bir konu önerisi hazırlandı ve Karabük ve fabrika hakkında öncü bilgi sahiplerinin işçi alın terini, mücadelesini ve fabrika için gösterdikleri direnişi anlatıldı. Belgeselin çekimi, Karabük şehri ve çevresinde gerçekleştirilmiştir.

Çekim öncesi mekân analizi yapılırken hem işçilerin emek gücü hem de Karabük şehri hakkında ilgili araştırmalar yapılmıştır. Çekimlerin gerçekleştiği zaman diliminde fabrikada incelemeler ve çekimler gerçekleşmiştir. Burada çekim mekânı belirlendikten sonra oradaki işçilerle konuşulmuştur. Bu belgeseldeki süreçte bağımsız ve iş etiğine bağlı kalınarak konu anlatılmaktadır.

Fabrikadaki işçilerin doğal çalışma şartlarında, şehrin önemli isimleriyle konuşularak, samimi ortamlar içinde gerçekleştirildi. Belgesel filmimin çekimleri Ocak 2023 ve Şubat 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş; kurgusu ise Mayıs 2023 tarihinde tamamlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMİR ŞEHİR BELGESELİNİN YAPIM SONRASI AŞAMASI

4.1. Kurgu

Belgesel filmde doğrusal kurgu kullanılmıştır. Anlatımları destekleyen fabrika görüntülerine yer verilmiştir. Bu videolar Kardemir ve Karabük Gazeteciler Cemiyeti arşivlerinde bulunan eski tanıtıcı görsellerle desteklenmiştir. Ayrıca bazı arşiv fotoğraflarının çözünürlüğü düşük olması nedeniyle görselleri küçülterek arka plan kullanılmıştır. Röportaj çekimleri, 15 dakika ile 50 dakika arasında değişkenlik göstermiştir. Fabrikanın detay ve drone çekimleri kullanılarak kurgu desteklenmiştir. Röportaj aralarına konuyla alakalı görseller yerleştirilmiştir ve bu kısımlar dış sesli anlatımla desteklenmiştir. Böylelikle izleyicinin konu ile bağlantı kurması sağlanmıştır. Konuşmaların gereksiz görülen yerleri kırpılarak konu bütünlüğünün sağlanmasına dikkat edilmiştir.

4.2. Müzik

Belgesel filmin müziği “Kardemir Marşı” olarak seçilmiştir. Belgeselin vermek istediği mesajı bozmadan doğal seslere ek olarak müzik eklemesi yapılmıştır. Marşın seçiminde tüm paydaşlar için taşıdığı anlam ve önem göz önünde bulundurulmuştur.

4.3. Ses Miksajı

Çekimler sırasında işçilerin doğal ortamında kaydedilen sesleri kurguda görüntülerle eş zamanlı olarak birleştirilmiştir. Ek olarak çekim sırasındaki sesler ile eklenen sesler aynı ses seviyesine getirilmiştir.

4.4. Renk Düzenlemesi

Renk düzenlemeleri Adobe Premiere Pro programında yapılmıştır. Çekimlerin gerçekleştiği mekânda ışığa dışarıdan müdahale edilemediği için genel atmosferi bozmayacak şekilde yapılarak görüntülerin doğal renkleri korunmuştur. Düşük ışıklanmış olması nedeniyle Ruhi Ayhan ve Vedat Ünal’ın çekimlerinin ışıklılığı bu aşamada bir durak artırılmıştır.

SONUÇ

Bu belgesel filmde Kardemir Karabük Demir-Çelik fabrikasında üretim sağlayan ve fabrikaya sahip çıkan Karabük halkı anlatılmıştır.

Demir-çelik sektörü ülkemizde ve dünyada vazgeçilmez ağır sanayi alanına dönüşmüş ve binlerce insan için geçim kaynağı haline gelmiştir. Bu fabrikada çalışan işçiler ve aileleri, yaklaşık 80 yılı aşkın süredir demir-çelik sektörüne kesintisiz hizmet vermiş ve anılar biriktirmişlerdir. Mutluluklarını ve hüznlerini hayata dair umutlarını burada paylaşırlar. Fabrika çalışan insanlar için bir yuvadır. Çünkü o işçiler günlerinin 8 saatini fabrikaya vermiştir. Bu yüzden işçiler ve fabrika arasında kuvvetli bir bağ vardır.

İşçiler çalışmaya başlamadan önce Kardemir'in bacalarına bakarak işe koyulurlar. Eğer fabrikanın bacaları tütüyorsa onlar için güne mutlu başlarlar. Kardemir fabrikası, Karabük'ün çeşitli yerlerinden gelen insanların farklı hikâyelerini birleştirdiği gerçek bir hikâyedir.

İşçilerin demir üretimi, halkın fabrikaya olan bağı ve fabrika ile şehrin birlikteliği belgeselin en temel ögesi olmuştur. Fabrikanın geçmişte yaşadığı zorluklar, halkın direnişleri anlatılarak devam edilmiştir. Belgeselde işçilerin verdiği emek ve fabrikaya olan bağ ortaya konulmaktadır.

İşçilerin emek gücünü ortaya koyarak çalıştığı bu fabrikada ağır araçlar ve demiryolu kullanılmaktadır. Kardemir hem şehir hem de bölge halkının istihdamı için büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitap

- Adalı, B. “**Belgesel Sinema**”, Hil Yayınları. İstanbul. 1986
- Cengizhan, A. “**Fabrika’da Barınmak**”, Arkadaş Yayınevi. Ankara. 2009
- Fırat, K. “**Karabük Demir Çelik Fabrikası**”, Karabük Demir Çelik Fabrikası Yayınevi. İstanbul. 2023.
- Hartwell, R.M. “**Was There an Industrial Revolution?**”, Social Science History 14. 1990.
- İnan, A. “**Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Sanayi Planı 1933**”, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara. 1972.
- İnönü, İ. “**Cumhuriyet’in İlk Yılları II**”, İstanbul Cumhuriyet Yayınları. İstanbul. 1998.
- Landes, D. S. “**The Unbound Prometheus**”, Cambridge University Press. New York. 1969.
- Nichols, B. “**Belgesel Sinemaya Giriş**”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul. 2017.
- Rotha, P. “**Belgesel Sinema**”, İzdüşüm Yayınları. İstanbul. 2000.
- Saunders, D. “**Belgesel**”, Kollektif Yayınevi. İstanbul. 2014.

İnternet Kaynağı

- Türk Dil Kurumu. **Genel Türkçe Sözlük**. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 03.02.2023).

İnternet/ Süreli Yayının Elektronik Versiyonu

Akın, Y. **Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihçiliğine Katkı: Yeni Yaklaşımlar,** **Yeni Kaynaklar,**http://psi421.cankaya.edu.tr/uploads/files/Akin%2C%20Yeni_Kaynaklar_Yeni_Yaklasimlar_Erken_C--emek%20tarihciligi.pdf, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

Beyza, O. **Endüstri Kenti Karabük'ün Modern Mahallesi Yenişehir'de Konut Tipolojileri,** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1380513.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.04.2023).

EKLER

Ek-1: Bütçe

Bütçe Özeti

1- Yapım Öncesi Giderleri	2.000 ₺
2- Yemek Giderleri	1.000 ₺
3- Nakliye Yol Giderleri	1.500 ₺
4- Seyahat ve Konaklama	2.000 ₺

Yapım Evi Servisi	1.000 ₺
Sigorta	0
Kdv %18	Dahil
Brüt Toplam	7.500 ₺

Ek-2: Set Fotoğrafları

Görsel-1 Fabrikada çekilecek görüntüler için önceden karar verme

Görsel-2 Dış çekimler için önceden planları ayarlama

Görsel-3 Çekim sırasında Tarihçi Hür Kalyoncu ile çekim yapılırken

Görsel-4 İş akışını bozmadan işçilerin çekimi yapılırken

Görsel-5 Çekim sırasında Fotoğrafçı Vedat Ünal ile çekim yapılırken

Görsel-6 Çekim sırasında Gazeteci Metin Kaya ile çekim yapılırken

Görsel-7 Çekim sırasında Sendikacı Ruhi Ayhan ile çekim yapılırken

Görsel-8 Çekim sırasında Formen İşçi Murat Derecik ile çekim yapılırken

Ek-3: Filmin Künyesi

FİLMİN ADI: Demir Şehir

FİLMİN İNGİLİZCE ADI: Iron City

SÜRE: 19 dk

YAPIM: Mayıs 2023

EKİP

Yapımcı	: Emrullah TAŞ
Senaryo	: Emrullah TAŞ
Yönetmen	: Emrullah TAŞ
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Ali Altan YÜCEL
Görüntü Yönetmeni	: Burak TAŞ
Kamera	: Burak TAŞ
Işık	: Kerimcan YILDIRIM
Ses	: Fatih MERCİMEK
Set Fotoğrafları	: Soydan ÖZTÜRK
Ulaşım	: Soydan ÖZTÜRK
Kurgu	: Emrullah TAŞ
Ses Kurgusu	: Emrullah TAŞ
Müzik	: “Kardemir Marşı”

